

Geen woorden maar daden

Stemmen linkse en rechtse populisten hetzelfde in de Tweede Kamer?

Simon Otjes en Tom Louwerse

EEN SAMENVATTING VAN

Otjes, S. & Louwerse, T. (2015). Populists in Parliament: Comparing Left-Wing and Right-Wing Populism in the Netherlands. *Political Studies*, 63(1), 60-79.

Veel onderzoek over populistische partijen richt zich op hun retoriek of op hun verkiezingsprogramma. In het parlement moeten populistten iedere dag een positie innemen tijdens parlementaire stemmingen. Daarbij zetten ze hun woorden – retoriek en verkiezingsbeloften – om in daden: hun parlementair stemgedrag. De vraag is of populistische partijen niet alleen een gedeelde retoriek hebben maar zich ook op eenzelfde manier gedragen in het parlement. We onderzochten deze vraag op basis van de Nederlandse casus, waarin al geruime tijd zowel een links-populistische als een rechts-populistische partij zitting heeft.

We verwachten niet dat alle populistische partijen zich identiek gedragen op alle onderwerpen. Populisme is een dunne ideologie, die in de kern een onderscheid maakt tussen een deugdzaam en homogeen volk en een corrupte elite. Volgens populistten wordt op dit moment aan het volk zijn macht ontzegd door de elite en zou juist het volk aan de macht

moeten komen. Het gaat in de kern over hoe de democratie zou moeten functioneren. Populisten zijn vaak voorstander van het invoeren van een meer directe democratie, die burgers de mogelijkheid moet geven om zelf te kunnen beslissen over vraagstukken (bv. in referenda), maar ook van het personaliseren van de macht: het direct verkiezen van leden van de uitvoerende macht en het vergroten van hun macht. Ze verzetten zich tegen intermediaire instituties die tussen het volk en de politiek staan. Populisten zijn ook vaak tegen het overdragen van bevoegdheden naar supranationale instituties, zoals de Europese Unie. Deze instituties missen volgens populistten de democratische legitimatie die nationale politieke instituties hebben.

Populisme kan worden gecombineerd met andere ideeën, van links (zoals verzet tegen bankiersbonussen) of rechts (zoals verzet tegen immigratie). Als populisme meer is dan retoriek, zouden populistische partijen hetzelfde moeten stemmen

tijdens stemmingen die gaan over vraagstukken over het functioneren van de democratie of de rol van de Europese Unie. We kijken ook naar immigratie en integratie van migranten, omdat we denken dat dit een goed voorbeeld is van een nieuwe culturele kwestie waarop radicaal-rechtse populistische partijen, zoals de PVV, een helder standpunt innemen dat echter niet tot de kern van het populisme behoort.

Ons onderzoek richt zich op Nederland, omdat er voor een langere periode twee populistische partijen in het parlement hebben gezeten: op rechts de PVV en op links de SP. Dit laat ons toe het stemgedrag van twee populistische partijen in hetzelfde land te vergelijken voor een langere periode. De PVV wordt algemeen beschouwd als een duidelijk rechts-populistische partij. Volgens SP-watchers is de partij in de laatste jaren minder populistisch dan toen zij voor het eerst in de Kamer kwam in 1994, maar ook in haar recente programma zijn duidelijke anti-elitaire elementen zichtbaar. We bestuderen het stemgedrag van de SP- en PVV-fracties in de Tweede Kamer in stemmingen over moties, amendementen en wetsvoorstellen tussen 2004 (het moment dat Wilders zich afscheidde van de VVD) en 2010. In deze periode waren zowel de SP als de PVV in de oppositie; na 2010 was de PVV gedoogpartij van het kabinet-Rutte I en stelde ze zich meer op als coalitiepartij. Door de periode tot 2010 te bestuderen voorkomen we dat het onderscheid tussen regering en coalitie onze uitkomsten beïnvloedt.

We verwachten niet dat de linkse SP en de rechtse PVV op alle onderwerpen hetzelfde stemmen, en dat blijkt ook niet zo

te zijn: als we naar alle onderwerpen kijken, stemmen de twee partijen slechts in 44% van de gevallen hetzelfde. Ter vergelijking: GroenLinks en de SP stemmen in 80% van de gevallen hetzelfde en de PVV en de VVD in 70% van de gevallen. De tegenstelling tussen links en rechts lijkt dus een veel dominantere factor in het stemgedrag van partijen dan hun populisme.

Op onderwerpen die tot de kern van het populisme behoren, zoals het invoeren van elementen van directe democratie, zien we een grotere gelijkenis tussen de twee partijen: ze stemmen in ongeveer 50% van de gevallen hetzelfde, een bescheiden verhoging. Bovendien is dit niet echt een teken van het populisme van deze partijen, aangezien alle partijen vaker hetzelfde stemmen op dit onderwerp. Als het gaat om onderwerpen als bureaucratie en ambtenaren, stemmen de twee partijen nog iets vaker hetzelfde, maar toch is dat niet meer dan 60%.

Waar het de Europese Unie betreft en met name het uitbreiden van de bevoegdheden van de Europese Unie, zien we een grotere mate van overeenkomst: bijna 70%. Op dit onderwerp is de links-rechts-tegenstelling minder sterk en stemmen partijen langs een pro-/anti-EU-tegenstelling. In deze periode zijn de twee populistische partijen de meest anti-Europese partijen in de Tweede Kamer.

Sommige auteurs zien de uitsluiting van 'anderen' zoals immigranten als onderdeel van populisme, maar op dit onderwerp stemmen SP en de PVV het minst vaak hetzelfde. De PVV neemt vanwege haar anti-islam- en immigratiestandpunten een extreme positie in. De SP, die zich in het verleden kritisch heeft opgesteld te-

genover het toenmalige multiculturele integratiebeleid, stemt op immigratie echter vaak hetzelfde als linkse partijen. Onze bevindingen ondersteunen zo de stelling dat de uitsluiting van 'anderen' een kenmerk is van radicaal-rechts populisme en niet van populisme in het algemeen.

Ons onderzoek laat zien dat het parlementair gedrag van linkse en rechtse populistische partijen zeer verschillend is. Zelfs op kwesties als directe democratie, die de kern raken van het populisme, is er maar in bescheiden mate overeenstemming in het stemgedrag van deze twee populistische partijen. Alleen waar het

gaat om Europese integratie vinden de twee partijen elkaar regelmatig. De parlementaire opstelling van populistische parlementariërs hangt doorgaans meer af van andere factoren, zoals hun positie op de links-rechtsdimensie, dan van hun populisme. SP en PVV delen weliswaar een populistische stellingname over de relatie tussen elite en volk, maar gedragen zich in het parlement op de meeste onderwerpen zeer verschillend. Dit bevestigt het bestaande idee dat populisme een slechts partiële ideologie is, die gecombineerd kan worden met zeer uiteenlopende andere ideeën.